

2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. (в редакції від 1 січ. 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Джужа О. М.,

в.о. завідувача кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОШИРЕННЯМ ГОСТРОЇ РЕСПІРАТОРНОЇ ХВОРОБИ COVID-19, СПРИЧИНЕНОЇ КОРОНАВІРУСОМ SARS-COV-2

Упродовж тривалого часу на території України діють карантинні обмеження у зв'язку зі стрімким поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19). З часу поширення пандемії в Європі українське законодавство почало швидко адаптуватися до нових реалій [7, с. 153]. Для належного забезпечення карантину й дотримання протиепідемічних заходів державні органи влади прийняли низку нормативно-правових актів (законів України, наказів Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) України) та управлінських рішень (патрулювання вулиць підрозділами Національної поліції України; перевірки підприємств, установ, організацій, ФОП стосовно дотримання протиепідемічних заходів тощо).

Основним нормативно-правовим актом, що спрямований на запобігання поширенню COVID-19 на території країни, є Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [4], у якому визначено засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування для запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізації та ліквідації їх спалахів, епідемій. Цей закон встановлює права, обов'язки й відповідальність фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб [5, с. 11; 6].

Однак практика застосування засвідчила, що цей Закон не забезпечив належного запобігання виникненню та поширенню інфекційних хвороб людини, попри низку позитивних аспектів, запроваджених ним. Після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 530-IX [2] додатковою державною формою захисту населення від поширення COVID-19 стала кримінальна відповідальність за порушення правил і норм, спрямованих на запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам і боротьбу з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань, загибель людей чи

інші тяжкі наслідки. Зокрема, ч. 1 ст. 325 Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачає, що порушення правил і норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним захворюванням, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань, карається штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Частина 2 цієї статті передбачає, що вчинення тих самих діянь, якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [1; 5, с. 12–13].

Крім того, на нашу думку, кримінальна відповідальність за поширення COVID-19 може наставати й за ст. 130 КК України «Зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» та ст. 131 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби». Однак постає питання, чи можна віднести COVID-19 до невиліковної інфекційної хвороби.

Поняття «невиліковна хвороба» в законодавстві про охорону здоров'я України не передбачено, а такий стан хвороби обумовлений рівнем розвитку медицини в державі й стадією виявлення захворювання. З огляду на це, у доктрині кримінального права поняття невиліковних інфекційних хвороб привінують до особливо небезпечних інфекційних хвороб. Однак це питання необхідно врегулювати на законодавчому рівні для усунення спірних правових питань.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року № 1645-III, особливо небезпечні інфекційні хвороби – це інфекційні хвороби (зокрема карантинні: чума, холера, жовта гарячка), що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я в значній кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення [4]. Перелік особливо небезпечних інфекційних хвороб затверджений наказом МОЗ України від 19 липня 1995 року № 133 «Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб» [3]. Відповідно до цього Переліку, COVID-19 також віднесено до особливо небезпечних інфекційних хвороб. Саме тому COVID-19 у контексті ст. 130 та 131 КК України за певних обставин можливо віднести до невиліковних інфекційних хвороб.

Отже, зараження людини COVID-19 чи неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи COVID-19, може тягнути тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 130 та 131 КК України відповідно. Розглядаючи питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 130 КК України, слід

ураховувати, що висновок про наявність такої хвороби та її стадію в кожному конкретному випадку слід формувати на підставі висновку судово-медичної експертизи.

Свідоме нараження іншої особи на небезпеку шляхом зараження COVID-19, що є небезпечним для життя людини, слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 130 КК України. У випадку зараження здорової людини COVID-19 іншою людиною, яка знала про те, що вона є носієм цього вірусу, а не певними живими збудниками коронавірусу, такі дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 130 КК України. Умисне зараження COVID-19 здорової людини, що є небезпечним для її життя, слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 130 КК України. Спосіб зараження (переливання крові, повітряно-крапельним шляхом тощо) на кваліфікацію не впливає.

Значною є кількість випадків зараження медиків, які контактують із хворими. Вони обов'язково мають використовувати спеціальні маски, захист для очей і рукавички. Маски також необхідні хворим і тим, хто перебуває на обсервації [5, с. 12–13]. Однак недбале ставлення працівників медичних закладів також може призвести до поширення COVID-19, за що може наставати кримінальна відповідальність.

Відповідно до ст. 131 КК України, кримінальна відповідальність медичних, фармацевтичних або інших працівників може наставати за такі дії (перелік яких не є вичерпним): 1) використання нестерильних чи належно не продезінфікованих медичних інструментів; 2) переливання крові потерпілому чи її компонентів хворого на COVID-19; 3) використання будь-яких біологічних рідин, клітин, тканин або органів без лабораторного дослідження щодо зараження COVID-19; 4) незабезпечення персоналу медичного закладу (чи інших установ, підприємств, організацій), де надають допомогу хворому, необхідними засобами захисту від COVID-19; 5) невжиття заходів щодо тимчасової ізоляції хворого; 6) ненадання невідкладної медичної допомоги чи негоспіталізація хворого; 7) непроведення заходів дезінфікування тощо.

З огляду на викладене вище, слід констатувати, що деякі правові проблеми запобігання пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) спричинені неузгодженістю окремих положень КК України й підзаконних актів щодо основних понять, процедур, що ускладнює кваліфікацію таких діянь. Тому нерідко реєструють лише факти (без притягнення осіб до кримінальної відповідальності) порушення чинного законодавства у сфері недотримання санітарних правил і норм щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Хоча до кримінальної відповідальності слід притягувати винних осіб також за ст. 130 і 131 КК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної

хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 берез. 2020 р. № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-IX>.

3. Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб : наказ МОЗ України від 19 лип. 1995 р. № 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0133282-95#Text>.

4. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квіт. 2000 р. № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>.

5. Черней В. В., Джужа О. М. Кримінологічне та віктимологічне забезпечення безпеки під час карантинних заходів, пов'язаних із поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-COV-2. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Київ, 2020. Ч. 1. С. 10–16.

6. Covid-19: роз'яснення Омбудсмана щодо свободи пересування в умовах карантину. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/press-office/pr/>.

7. Dzhuzha O., Veresha R., Tychyna D., Vasilevich V. Criminological policy in the conditions of spread of acute respiratory disease COVID-19. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. Vol. 27, No. 2. P. 142–155.

Шаkun В. І.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук
України

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Необхідність офіційного визнання судової практики джерелом кримінального права України зумовлена тим, що всі держави – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визнають джерелом кримінального права (а отже, і судової практики) практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року з такими заявами й застереженнями: Україна цілком визнає на своїй території дію ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року